

Zabíjení ducha stromu a krušnohorský folklor

Na stránkách Duchcovských novin jsem již kdysi pojednával o funkci lesa a lesního hospodářství v sociálním a ekonomickém systému barokního Duchcovska, dnes bych rád svůj zrak obrátil jinam - k stromu v kontextu krušnohorského i širšího folkloru. V klasické práci britského ethnologa Jamese George Frazera (1854-1941) „Zlatá ratolest“ se nachází kapitola „Zabíjení ducha stromu“, v níž se popisuje, jak se v Krušnohoří na počátku 17. století každoročně koncem masopustu dodržoval jeden podivný zvyk. Dva mladíky, z nichž jeden byl zahalen do mláží a mechu, druhý pak do slámy nejprve vodil sročený dav ulicemi, pak je začali shromáždění lidé nahánět, střílet na ně a bodat do nich, dokud se mladíci nesespali k zemi, klopytali, dělali zvláštní posuňky a stříkali na okolostojící zvířecí krev, kterou naplnili měchy, jež měli pověšené na sobě. Když oba mladíci pod tíhou útoků klesli, položili je lidé na máry a odnesli do místního hostince, cestou nudní homíci foukali do svých kutacích nástrojů a napodobovali myslivecké troubení jako by se vraceli z úspěšného lovu. Zmínění mladíci představovali divé muže nebo duchy stromů.

Kdo byli vlastně duchové stromů a jakou roli hráli ve folkloru německy mluvícího obyvatelstva našeho pohraničí? Nadpřirozené postavy obývající stromy zdaleka nejsou jen krušnohorskou specialitou. Z šumavských pověstí Hanse Kollibabeho a Hanse Watzlika známe např. vyprávění o dřevorubci, který při kácení stromu spatřil mužíčka, jenž poděšeně vyskočil z rány, již dvoštep stromu uštědřil a prosil jej, aby strom nechal, surovec však duchovi stromu usekl hlavičku, z níž se následně vyvalila krev, která se lepila dřevorubci na nohy, takže se mu velmi špatně chodilo, přesto nějak došel k potoku, zde však krvavou botou uklouzl na kameni, zlomil si obě nohy a bídně se v nevelkém potůčku utopil. Ze starého Liberecka zase zejména díky Viktoru Ludwigovi víme, že dřevorubci v této oblasti udělali vždy, když pokáceli strom, na pařezu sekýrou tři křížky, aby se bytosti, které ve kmeni stromu sídlily, do něj mohly skrýt a nemusely se bát přízračného „nočního lovce“ a aby z daného místa neutekly, neboť

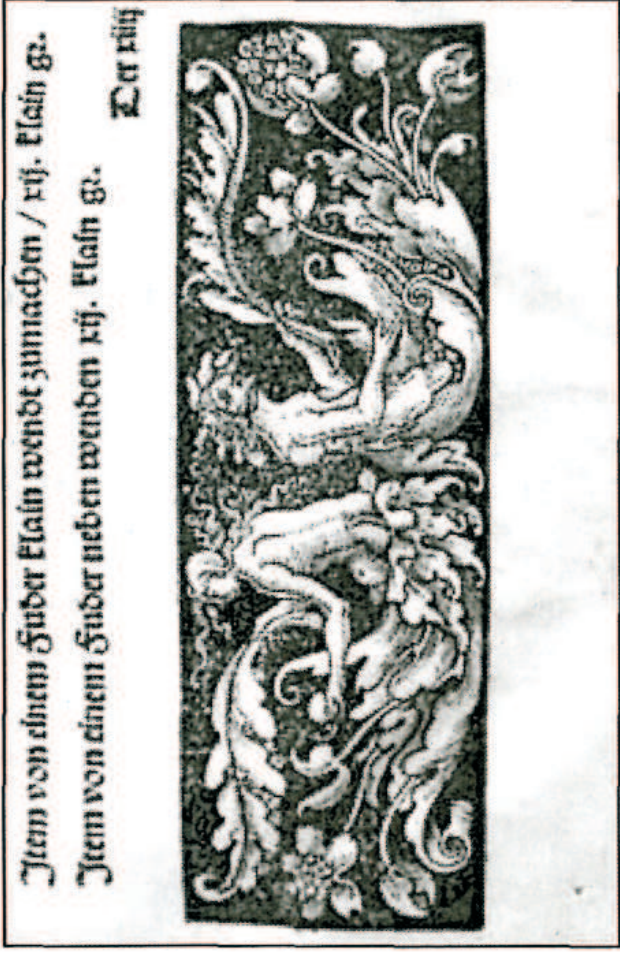

FOTO: ARCHIV MUZEA

byly pokládány za dobré duchy, kteří ochraňují les i lidi v něm.

Také na pařezu však byl v Krušných horách vídán strašný šedý myslivec, o kterém píše František Cajthaml-Liberté v knize „Sto pověstí a báji severočeských“, vycházejí nepochybně z původně německé krušnohorské pověsti. O jiném krušnohorském šedém mužíčkovi, jenž sedával buď na větvi stromu nebo na pařezu, se zmiňuje rovněž Viktor Karell. Kromě skřítků však obývaly lesy v Krušných horách, dle svědectví Johanna Bachmanna, též stromové ženy „Holzfrauen“, které podle náлады opouštěly svá stanoviště, aby nechaly zbloudit návštěvníky lesa nebo aby jim naopak ukázaly místa, kde rostly houby. Hojně rozšířená víra v duchy přebývající ve vegetaci, která má nepochybně pohanské kořeny, je na všech místech svého výskytu spojena s ústřední myšlenkou vnímání stromu nikoliv jako materiálu, ale jako živé bytosti s duší. Na saské straně Krušných hor byl, podle v úvodu zmíněného Frazera, při zvláštním rituálu zabíjení duch stromu znovu vzkříšen, což už se u nás, až to tu bude vypadat jako maďarská puszta bez jediného stromu, zřejmě nepodaří.

PhDr. Jiří Wolf, Muzeum města Duchcova